

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra teologické etiky, sociální etiky a etického vzdělávání

Bakalářská práce

VÝCHOVOU K OPRAVDOVÉMU LIDSTVÍ : DŮLEŽITOST RODINY PRO
UTVÁŘENÍ CHARAKTERU ČLOVĚKA

Vedoucí práce: doc. Mgr. Jindřich Šrajer, Dr. Teol.

Jaroslava Stifterová
Sociální a charitativní práce
III. ročník

2009

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

3. června 2009

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. Mgr. Jindřichu Šrajerovi, Dr. teol.
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD	5
1 Utváření plnohodnotného člověka – cesta zrání	6
1.1 Dlouhá cesta	6
1.2 Zralost	7
1.3 Zkušenost	9
1.4 Učení	10
1.5 Výchova	11
1.6 Náboženství ve výchově	12
2 Rodina jako předpoklad pro zdravý vývoj osobnosti ...	14
2.1 Rodina	14
2.2 Význam rodiny pro dítě	15
2.3 Vztahy v rodině	16
2.4 Manželský pár – stavitelé rodiny	17
2.5 Současná rodina	19
3 Výchova k pravým hodnotám	21
3.1 Výchovná praxe	21
3.2 Výchova milující, ale přísná	24
3.3 Síla lásky a jejích důkazů	25
ZÁVĚR	28
Seznam literatury	31
Abstrakt	33

ÚVOD

Ve své bakalářské práci se chci zabývat tím, jak může prostředí ovlivňovat utváření lidské osobnosti. Člověk, než se stane hotovým, tedy vyzrálým a dospělým ve svých názorech, musí projít dlouhou cestou vývoje. Na této cestě je ovlivňován a utvářen mnoha faktory. Jsou to hlavně zkušenosti a prostředí, ve kterém člověk žije. A toto prostředí vytváří v první řadě rodina. Hlavně na rodičích a jejich přístupu záleží, v jakého člověka jejich potomek vypěje. Samozřejmě, že při mentálním vývoji jedince hrají velkou roli i zkušenosti a různé jiné podněty, které přináší každodenní situace.

Zdá se, že je aktuální připomínat lidem, jak by se k sobě měli chovat, protože jich existuje stále hodně, jejichž morálka je pokřivená. Chtěla bych ve své práci dokázat, že toto jde změnit. Samozřejmě, že životní situace, se kterými se člověk potýká si nevybírám, ale musí se je naučit řešit a vyrovnat se s nimi. To přispívá též k vývoji osobnosti. Ale stále je nejdůležitější láskyplný přístup k dítěti v raném věku, systematická výchova a vyzdvihování dobrých morálních hodnot. Též bych chtěla připomenout, jakou roli hraje při utváření lidské osobnosti rodina a rodinné prostředí.

V první části své práce chci poukázat na to, že lidská osobnost se vyvíjí dlouhou dobu a je to náročný a zdlouhavý proces, k němuž přispívá mnoho vlivů. Ve druhé části se chci zabývat rodinou, tedy hlavní determinantou vývoje člověka a poslední část věnuji praktickému pohledu a tomu, co je nezbytné při výchově.

Toto téma jsem si vybrala, protože mám k rodině a dětem velmi dobrý vztah. Těším se na mateřství, protože v založení rodiny vidím důležité naplnění života. Sama jsem se narodila do spokojené a harmonické rodiny, proto je pro mě rodinné prostředí tak důležité a jsem přesvědčena o tom, že jeho kvalita je důležitá pro každého člověka.

Každý člověk by měl být vychovávaný s láskou a k lásce, s úctou a k úctě a s respektem k respektu. Tedy v duchu morálních hodnot, které jsou nezbytné k dobrému a čestnému životu. Toto chci ve své práci vyzdvihnout.

1. Utváření plnohodnotného člověka

Existuje mnoho vlivů, které v životě člověka mentálně ovlivňují. Jsou to situace, se kterými se musí vypořádat a jsou to lidé, se kterými se dostává do styku. S každým setkáním a s každou situací získává člověk nové zkušenosti, díky kterým se učí. Samozřejmě je člověk učen a vychováván také cíleně. V každém případě tento proces trvá mnoho let, než se člověk stane dospělým, vyzrálým a v určitém směru moudrým.

1.1. Dlouhá cesta

Je mnoho faktorů, které nás na naší cestě životem ovlivňují. Trvá mnoho let, než člověk dospěje a stane se hotovým ve svých postojích a názorech. Člověk prochází mnoha etapami při svém vývoji, v nichž jej ovlivňují instituce, kterými projde a lidé, se kterými se setká.

Zůstává pravdou, že největší vliv na člověka a jeho vývoj má rodina, a to ta nejbližší. Jsou to především rodiče, kteří by se měli snažit svou systematickou a uváženou výchovou tvořit dokonalou bytost. Člověk je dokonalým výtvozem božím a byly mu darovány všechny božské vlastnosti. „Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím,...“ (Gn 1, 2). A právě to, aby si člověk uvědomil, kým opravdu je, může podnítit správná výchova. Toto mají v první řadě v rukou rodiče.

Ovšem dítě, když roste, nemůže být stále zavřené doma a ovlivňované jen svými rodiči, kteří se jej snaží promyšleně vychovávat. Výchova je proces, který obstarávají i další vlivy. Jsou jimi ostatní lidé a různé vzdělávací instituce. Každé dítě chodí do školy, kde se setkává s nějakým systémem, který může být odlišný od toho, který požadují a vytvářejí rodiče. Dítě se musí od raného věku naučit žít a přizpůsobit se více odlišným světům a také se naučit hrát více různých rolí. Toto všechno utváří jeho osobnost a mnohdy se to nedá ani nijak ovlivnit. To, co se dá

ovlivnit s největší jistotou je základ osobnosti, který do dítěte vloží jeho nejbližší. Na tomto základě se nejvíce utvářejí hodnoty, postoje a morální normy člověka.

V mnoha ohledech působí na člověka vzdělávací instituce, které jej provází na cestě životem. U některých jedinců je tato vzdělávací cesta dlouhá mnoho let, než projdou všemi stupni vzdělání. Vychovatelé a pedagogové v těchto institucích působí na vychovávané subjekty spíše vědomě, záměrným cvičením. Mohou také zprostředkovávat situace, jejichž zvládnutím si dítě zvnitřní určité jednání, tedy naučí se užívat poznatky v praxi. K učení přispívají také různé vzdělávací programy, četba, zájem o kulturu, cestování, zkušenosti získávané stykem s ostatními lidmi, pozorování událostí a mnoho dalších aktivit.

Člověka na jeho dlouhé cestě vývoje a získávání morálních předností velmi ovlivňuje kvalita a množství dosaženého vzdělání. To je však jen jedna z determinant, kterých je více. V největší míře však člověk ovlivní jeho rodinné prostředí, protože v tomto se jako dítě nejvíce pohybuje a získává z něj rané zkušenosti a zážitky. Velmi také záleží na samotných rodičích a jejich osobnostech, jakého člověka ze svého potomka vychovávají, protože ne nadarmo se říká, že „jablko nepadá daleko od stromu“.

Než člověk dosáhne zralosti ve svých názorech a postojích, projde dlouhou cestu ovlivněnou zkušenostmi, učením a výchovou.

1. 2. Zralost

Lidská zralost je velice relativní pojem (zde mám na mysli zralost psychickou). Měla by přijít s dospělostí, ale ze zkušenosti víme, že zákonem stanovený dospělý věk je ještě velmi brzký na to, aby stihl člověk „uzrát“ v hotového. Tento proces trvá déle, někdy i mnohem déle. Mohlo by se předpokládat, že když člověk ukončí svou cestu vzděláním, mohl by být definitivně dospělým a zralým. Ovšem míra vzdělání se mi nezdá býti měřítkem lidské zralosti. Měřítkem lidské zralosti se mi zdá býti spíše moudrost, což je pojem od vzdělání odlišný. Myslím, že vzdělání

člověk během života získává ve větší či menší míře, ale moudrost je člověku vrozená a obohacuje se jen o znalosti a rozvíjí se. Samozřejmě znalosti získáváme také vzděláváním se, nepochybně to spolu souvisí, ale nemyslím, že vzdělaný člověk musí být zákonitě moudrý. Když je pak moudrost dovršena do určitého stádia, dá se říci, že je člověk zralý.

Toto se děje velmi dlouhou dobu a velmi to souvisí s těmi ovlivňujícími faktory, které jsem předeslala v předchozí kapitole. Myslím, že moudrost je ovocem lidské zralosti. Tato zralost je ovlivněna i spirituálním cítěním a vůbec vnímáním souvislostí ve světě a v životě. Je to velká vnímavost vůči žití a hlavně myslím, že zralým a moudrým se člověk stává v okamžiku, kdy dokáže přijímat a dávat nesobeckou a všeprostupující lásku, kterou dostal darem od Boha, aby jí obdarovával ostatní lidi. „Láska je trpělivá, laskavá, nezávidí, láska se nevychloubá a není domýšlivá. Láska nejedná nečestně, nehledá svůj prospěch, nedá se vydráždit, nepočítá křivdy. Nemá radost ze špatnosti, ale vždycky se raduje z pravdy. Ať se děje cokoliv, láska vydrží, láska věří, láska má naději, láska vytrvá.“ (1. K 13, 4 – 7) Tuto čistou lásku, která nic nežádá je jen málo lidí se svým mohutným egem schopno předávat. Myslím, že takové nesobecké lásky je schopna i dětská duše, která je ještě nezkažená a plná čistoty, ovšem na tomto místě mám na mysli lásku čistou, ale i zralou. Tato láska je směřována k lidem vědomě a cíleně a je až jakousi hmatatelnou energií. Tato energie lásky, když se vloží i jen do nějaké činnosti, je tato odkázána k úspěchu. Tato láska je prostoupena čistou radostí a štěstím.

Zralý člověk by měl být hlavně tedy schopen milovat. Měl by mít také jasno v tom, co chce od života a co je správné. Zralý člověk by měl mít vysoké morální hodnoty a chovat se dobře, tedy ušlechtilé. Také by se měl umět správně rozhodovat a nést za svá rozhodnutí plnou zodpovědnost. Zralý člověk je zkrátka dospělým v každém ohledu. Ví, co je správné a také se toho drží.

Proces zrání probíhá u každého různě dlouhou dobu a někteří lidé nikdy plně nedozrají. Je to ovlivněno jednak povahou a jednak tím, co nás v životě utváří, tedy výchova, rodina, škola, lidé, se kterými jsme v kontaktu atd.

1. 3. Zkušenost

Zkušenost hraje velkou roli na cestě ke správným hodnotám. Dalo by se říci, že zkušenost je jednou z determinant lidské osobnosti. Záleží na tom, zda máme špatné či dobré zkušenosti a podle toho se i chováme k ostatním lidem, ale také sami k sobě.

To, jak se člověk chová sám k sobě, jaký postoj zaujímá k sobě samému je také velice důležité pro to, jak se bude chovat k ostatním lidem. Když má člověk sám sebe rád, dokáže mít stejně tak rád i ostatní lidi. Když se nenávidí, nebude mít rád ostatní. Myslím, že toto ovlivňuje hlavně zkušenost. Zkušenost, kterou máme z dětství a dospívání. Ta zkušenost, která z nás formovala osobnosti, kterými jsme se stali v dospělosti.

Ze zkušenosti se můžeme morálně učit. Jak kolektivně, tak individuálně. Naši osobnost utvářejí události, které se nám osobně přihodí, ale poučit a ovlivnit nás mohou i události, které se přihodí někomu jinému. Myslím, že lidé mohou dlouholetou zkušeností morálně zmoudřet a moudrost souzní se zralostí, o které jsem hovořila výše. Samozřejmě existují lidé, kteří budou opakovat stejnou chybu nesčetněkrát a nepoučí se z ní, ale to záleží na rozumu a inteligenci. Většina lidí by se měla ze zkušenosti poučit.

Zkušenost, která nás v životě ovlivní, můžeme mít také s jinými lidmi, ne jen s událostmi. Lidé, které v životě potkáváme, se kterými jsme v interakci nás mohou ovlivnit více než si myslíme. Tento proces znamená také osvojit si schopnost přiměřené komunikace se svým sociálním okolím, přiměřené plnění rolí, které vyžaduje nejen společnost, ale i sám život. Tím, že komunikujeme s ostatními lidmi se dostáváme do situací, které musíme nějakým způsobem řešit a tím získáváme drahocenné zkušenosti a osvojujeme si nejrůznější role, které v životě můžeme využít.

Dalo by se říci, že celý život je pro každého člověka jedna velká zkušenost. Na každém kroku nás provází noví lidé, nové věci a nové události a je jen na každém zvlášť, do jaké míry se z nich nechá obohatit pro svůj budoucí vývoj.

1. 4. Učení

Učení je „proces získávání a používání zkušenosti, umožňující adaptaci měnícím se situacím.“¹ Učit se můžeme vědomým memorováním či nepřímo, nevědomě na základě různých zkušeností. Vědomé učení se nějakým poznatkům nám také může zjednodušit praktické jednání. K učení patří i zprostředkované situace, jejichž zvládnutím si dítě zvnitřní určité jednání, tedy naučí se užívat poznatky v praxi. Existuje také velké množství tzv. „prostředků kognitivního učení“, za které lze považovat především vzdělávací instituce, vzdělávací programy masmédií, četbu odborné literatury a beletrie, pěstování kulturních zájmů, cestování, zkušenosti získávané stykem s ostatními lidmi, pozorování událostí a mnoho dalších aktivit a vlivů životního prostředí.² Pedagogové znají tyto prostředky kognitivního učení, dokáží je strukturovat, doporučit a vytvořit z nich jakýsi vzdělávací systém, kterým následně mohou pomoci zjednodušit proces učení. Konečným důsledkem by mělo být vštípení jedinci kladných morálních hodnot a pozitivních vzorců chování.

V praktickém životě člověk nepoužívá jen vědomosti, dovednosti a návyky, ale také hodnocení, proto je důležité učit se postojům, tj. hodnotícím vztahům, v nichž může být vyjádřena i osobní morálka.³ Takové hodnocení může vyjadřovat jak stanovisko etické (morální – nemorální), tak stanovisko estetické (krásný – ošklivý), či stanovisko intelektuální (pravdivé – nepravdivé).⁴ Takové postoje ovlivňují způsob jednání a cílem výchovy by mělo být vytvořit v člověku postoje, co nejkvalitnější. Postojům se učí člověk již od raného dětství. Velký vliv na utváření postojů má nejen rodina, ale i školní prostředí a pedagogové, kteří naše děti vychovávají většinu jejich života (ve školce, škole, družině, zájmových kroužcích apod.).

Zjednodušeně by se dalo říci, že každý člověk se odmala učí z životních zážitků a zkušeností. Učí se z každého setkání s ostatními lidmi, z každé životní

¹ Nakonečný, M. *Úvod do psychologie*, str. 234

² Tamtéž, str. 239

³ Tamtéž, str. 241

⁴ Tamtéž, str. 241

situace. Toto učení pomáhá děti vychovávat, ale je zapotřebí také určité cílené a promyšlené výchovy.

1. 5. Výchova

Výchova je cílevědomé, záměrné a plánovité působení při kterém dochází k všestrannému formování osobnosti člověka. Je to specifická lidská činnost, která se týká jen člověka.

Výchova by měla být všestranná a zaměřená především na rozvoj člověka z hlediska rozumového a smyslového, charakterového a mravního, citového a tělesného. Tzn. že by měla rozvíjet charakter člověka ze všech stránek. Správná výchova by měla rozvíjet lidské kvality, mezi které patří také poznání svých duševních a psychických schopností, poznání svých slabých i silných stránek a svého pohledu na svět. Také by měla zahrnovat vštěpování znalostí o životním prostředí a znalostí o systému, kterého jsme všichni součástí – pochopit jeho povahu, fungování a vývoj, vzájemné závislosti a souvislosti jak v oblasti společenské, tak přírodní. Dovednosti a schopnosti při práci s informacemi, v oblasti rozvoje osobnosti, v oblasti mezilidských vztahů a oblasti postojů pozitivního sebepojetí i respektu k přírodě a lidem.

Hlavním cílem výchovy by tedy měl být člověk se správnými postoji k sobě samému, ostatním lidem i ke světu, ve kterém žije a zčásti jej také vytváří. Výchova by měla vést k zodpovědnosti za sebe, za svůj život a svět, který nabízíme ostatním ke sdílení.

Výchova by měla být promyšlená a uvážená. Stejně tak i samotné rodičovství. Výchova by neměla být rozmazlující ani příliš přísná, ale láskyplná a hravá. Dnes existuje mnoho názorů a návodů, jak správně vychovávat děti. Ale každý člověk je jiný. Proto si myslím, že by se rodiče při výchově měli nechat vést láskou ke svému dítěti a svým zdravým rozumem.

1. 6. Náboženství ve výchově

V této části bych ještě chtěla zmínit důležitost víry a náboženských postojů při výchově k opravdovému lidství. Pro naši společnost je nejbližší křesťanské náboženství, proto se budu zabývat jeho filosofií. V náboženství je mnoho mravních ponaučení a myslím, že výchova ke křesťanským hodnotám je i výchovou k pravému lidství.

Křesťanství má velkou víru v člověka, protože v něj měl víru i Bůh. Pověřil jej jakousi vládou nad zvěří i celým světem. V Bibli to stojí takto: „...Ať lidé panují nad mořskými rybami a nad nebeským ptactvem, nad zvířaty a nad celou zemí i nad každým plazem plazícím se po zemi.“ (Gn 1, 25) Největší devizou člověka však je, že jej Bůh stvořil k obrazu svému – „Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím,...“ (Gn 1, 2) a dal mu všechny výhody z toho plynoucí. To, že jich dnešní lidé neužívají nebo si jich nejsou vědomi už je věc jiná. My bychom ale měli vychovávat naše děti v duchu této víry. V duchu víry v moc, kterou každý člověk má v sobě. Jakousi tvořivou energii, kterou uvolňuje při každé činnosti a v níž je ohromná síla.

Lidé by si také měli uvědomit, že je důležité věřit. Věřit něčemu nebo v něco. Ve víře je skryta velká moc. K víře bychom měli své děti vést především. Člověk, který má víru je silnější a dokáže zázraky. „Nebo amen pravím vám, že kdokoli řekne této hoře: Zdvihni se a vrhni se do moře, a nebude pochybovat v srdci svém, bude věřit, že se stane, co říká, bude to mít.“ (Mk 11, 23)

Myslím, že je důležité vést děti k víře. Jednak k víře v něco, co člověka přesahuje, protože to vyvolává jakousi úctu a pokoru, kteréžto vlastnosti jsou velice důležité pro život a sociální vztahy a pro zamýšlení se nad správným a špatným jednáním. Je to důležité i pro to, aby si dítě uvědomilo, že svět není jen hmota, která se dá vidět a osahat, ale že existují i skryté energie, které je člověk schopen ovládat, aby jeho život byl lepší. „V něm byl život a život byl světlo lidí. To světlo ve tmě svítí a tma je nepohltila.“ (1 J 1, 4-5) Je důležité si uvědomit, že život je dar pro naše dobro a že každý z nás má v sobě světlo, které může neustále svítit od jednoho člověka k druhému. Toto světlo můžeme nazývat i láskou,

světlo energií, která může rozdávat radost, léčit a pomáhat. Toto světlo je naše božská část. Své děti bychom v duchu křesťanství měli vést i k “víře ve víru“ v duchu výše uvedeného citátu o hoře. Myslím, že v těchto slovech je ukryta velká pravda. I Ježíš Kristus konal zázraky a učil také na základě víry: „Podle vaší víry se vám staň.“ (Mt 9, 29) Pro život je přínosné a důležité pochopit, že ten, kdo upřímně věří z hloubi své bytosti, má všechny dveře otevřené. Na tomto místě jsme samozřejmě zase u toho, že toto závisí jen a jen na osobnostech rodičů, jakého jsou založení a jakým směrem svého potomka povedou.

Křesťanské náboženství se v pohledech na výchovu více či méně shoduje s ostatními obecně platnými názory. Hlavní a důležitou zásadou zůstává láska. Na této instanci potřebné k výchově i početí dítěte se shodne každé pojednání o výchově a rodině. Bez lásky se zkrátka nedá nic učinit kvalitně, ať už je to opravdu cokoli. Vždy, když chce člověk vykonat něco mimořádného a pořádného (čímž je bezesporu i výchova), musí k tomu přistupovat s láskou. Co je pro křesťanskou výchovu odlišné, je samozřejmě vedení k víře a k lásce v Boha. Kdo miluje Boha, dokáže milovat i své bližní, protože v nich vidí božskou část i v těch nejhorších okamžicích a to je nesmírně důležité pro dobré sociální vztahy, ale hlavně pro soucit a pomoc druhým.

2. Rodina jako předpoklad pro zdravý vývoj osobnosti

Je evidentní, že rodina jako primární společenská jednotka má na člověka a jeho vývoj zásadní vliv. Rodina zahrnuje první lidi, se kterými se člověk v životě setkává. Jsou to první lidé, se kterými člověk komunikuje a kteří mu dávají různé podněty k poznávání a zkoumání. Skrze rodinu přichází první názory a pohledy na svět. Rodiče a sourozenci jsou pro dítě tou nejpodstatnější realitou, kterou se nechává utvářet.

2. 1. Rodina

Rodina je primární společenská skupina založená na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí či vztahu jej substituujícím (osvojení), na společné domácnosti, jejíž členové plní společensky určené a uznané role vyplývající ze soužití, a na souhrnu funkcí, jež podmiňují existenci tohoto společenství a dávají mu vlastní význam ve vztahu k jedincům i k celé společnosti. Toto je obecně platná definice rodiny, která nám byla předkládána v rámci studia sociální práce. Ovšem vykresluje rodinu jen jako formu, která má velmi důležitý obsah.

Rodina je první sociální skupina, ve které se dítě ocitne a je zásadní, co mu tato skupina předá. Ve svém jednom z hlavních posláních poskytuje členu rodiny péči a ochranu, a to zvláště v obdobích, kdy není schopen se o sebe postarat. Umožňuje mu jeho tělesnou, duševní, duchovní existenci a rozvoj, dává mu pocit jistoty a bezpečí, pocit domova v kruhu svých nejbližších. Podle potřeby se světu kolem otevírá, ale také zavírá s tím, že si v sobě vytváří svůj vlastní svět. Neplní-li však tyto své hlavní úkoly, znamená pro člověka závažné nebezpečí, které jej může zasáhnout nějakou dysfunkcí či afunkcí na těch nejcitlivějších místech..

Velmi záleží na tom, do jaké rodiny se dítě narodí a jak je s ním v této rodině zacházeno. Není žádným tajemstvím, že vývoj lidské osobnosti a její psychika

jsou nejvíce ovlivňovány v prvních třech letech života dítěte. Tyto první roky prožije s rodiči a sourozenci – s jeho nejbližšími příbuznými (nemluvím teď o dětech v ústavní péči). Tito lidé tvoří celý dosavadní svět, který dítě poznalo a samozřejmě má v tento svět důvěru. Proto by rodinné prostředí mělo být co nejkvalitnější, aby vychovávalo i kvalitní lidi.

Rodina je dílem, které se neustále vyvíjí a proměňuje. Je místem, kde se utvářejí mezilidské vztahy. Rodina je také kolébkou tvořivosti. Může ve svém středu vytvořit a nechat vyrůst lidskou osobnost. Rodina sama může i vytvářet tvůrčí prostředí, nabízet zajímavé podněty a ovlivňovat vývoj člověka.

2. 2. Význam rodiny pro dítě

Rodina má pro dítě nezastupitelný význam. Dítě se do ní rodí, dostává od ní či přesněji od svých rodičů genetickou výbavu, má rozhodující vliv na celkový rozvoj jeho osobnosti, zvláště v nejranějším období jeho dětství a to jak v oblasti tělesné, duševní tak i sociální. Svědčí o tom nikoli jen obecná zkušenost, ale stále více nové a nové poznatky o důležitosti časného života člověka vůbec pro jeho celkový vývoj.

V rodině a prostřednictvím rodiny se uskutečňuje společenská adaptace dítěte, jeho začleňování do společnosti. V kontaktu s bezprostředním prostředím i svými možnostmi si dítě vytváří jakýsi vnitřní obraz světa, který do jisté míry odpovídá tomu, jak je mu okolní realita jeho rodiči „předkládána“, do jakého světa a jak ho rodiče uvádějí. Rodina určuje sociální status dítěte, je rozhodující, pokud jde o jeho sociální prestiž a sociální sebeuvědomění.⁵ Prostřednictvím rodiny si také dítě uvědomuje své místo a svou roli ve společnosti.

Rodina, sociální vztahy v ní a způsob výchovy budou pro dítě základem, ze kterého bude vycházet, až si založí svou vlastní rodinu.

⁵ Satir, V. *Kniha o rodině*

2. 3. Vztahy v rodině

To nejdůležitější, co rodina nabízí jsou vztahy. Vztahy provází člověka celým životem a jsou jakousi jeho náplní. Ve vztazích se ventilují různé psychické funkce a procesy a také se zde utvářejí. V rodině je člověk poprvé v interakci s jinými lidmi a učí se sociálnímu chování.

V rodině je velice důležitý každý vztah každého jejího člena k druhému. Protože tak, jak se k sobě chovají členové rodiny v mnoha případech formuje morální vývoj jedince, který v této rodině vyrůstá. Vztah matky a otce k sobě navzájem je v tomto smyslu směřodatný. To souvisí s jejich povahou. Hlavně muž a žena zakládají rodinu a záleží jen na jejich vnitřních kvalitách, jaké dílo se jim povede vytvořit. Zde je také počátek koloběhu – rodiče vychovávají dítě, které jednou bude také rodičem, který buduje svou rodinu. Aby tento koloběh byl dobrý, musí se v něm pracovat uvážlivě, svědomitě, moudře a hlavně s láskou. Tato instance by měla být samozřejmá při tvorbě každého díla.

Podstatou tvořivosti je schopnost myslet, mít nápady a pak se rozhodnout něco vytvořit. Vždycky máme možnost svobodné volby v tomto procesu. Je jen na nás jaké prostředky využijeme a pro co se rozhodneme, ale měli bychom si vždy uvědomit, že důsledky nějakých rozhodnutí už jsou nevratné a záleží jen na nás jaká rozhodnutí učiníme a jaké prostředí nabídneme našim dětem k životu.

V současné době se spíše setkáváme s tím, že členové rodiny spolu nejsou šťastní a tedy hlavně manželé. Mnoho manželství se dnes rozvádí a rodiny se rozpadají. Takto by to být určitě nemělo. Neexistuje nějaký všeobecně platný model rodiny a vztahů v ní. Každý člověk je jiný.

Je však jeden model rodiny a vztahů v ní, který bych na tomto místě chtěla zmínit, a to model křesťanský. Nemyslím tím ono nemilosrdné pojetí některých církví, které nebere ohled na porušenou společnost, ve které žijeme a za přípustný považuje jen „ideální“ podobu rodiny (heterosexuální partneři v prvním manželství s biologickými dětmi, nejlépe se stejným vyznáním, věřící,

navštěvující stejnou církev). Bible popisuje manželství a dává obecná pravidla, která jsou aplikovatelná pro různé životní situace a využitelná i ve vztazích jednotlivých členů rodiny. Je pravda, že pravidla pro manželství uvedená v Bibli nastavují opravdu vysokou morální „laťku“. Jedno z těch pravidel například je, aby manželství bylo bráno velmi vážně: „a budou ti dva (muž a žena) jedno tělo, takže již nejsou dva, ale jeden. A proto, co Bůh spojil, člověk nerozlučuj!“ (Mk 10, 8-9) Manželé uzavírají smlouvu před samotným Bohem. Zde samozřejmě narazíme na zásadní problém. Manželství v Bibli je postaveno na základním předpokladu, že lidé, kteří do manželství vstupují, jsou křesťané. Pokud tomu tak není, může se stát toto „křesťanské“ manželství pro nevěřící nesnesitelným břemenem, které nejsou schopni v jeho ideální formě unést, protože nedokáží dodržet jeho zásady. Bůh je svědkem smlouvy a zároveň jejím ručitelem. Je to Bůh, který dává sílu žít v láskyplném manželství – sílu ke kompromisům, odpouštění, přijímání druhého, vytrvalosti atd. Tyto a další podobné hodnoty by neměly ve vztazích chybět.

Tímto bych chtěla jen upozornit na to, že náboženství (v tomto případě křesťanství) a víra v něco nadpřirozeného, co člověka přesahuje a cítí se tomu být podřízen (což přináší do života nezbytnou pokoru), je přínosná pro celý život, ale i pro udržení manželství a tím i dobrých vztahů v rodině.

2. 4. Manželský pár – stavitelé rodiny

Manželský pár tvoří počátek rodiny. Manželé rodinu zakládají, pořizují a formují. Především na manželích, tedy rodičích záleží jaká rodina bude a jakým směrem se bude ubírat a jaké vychová potomky. Velice záleží samozřejmě nejen na tom, jak se manželé – rodiče budou chovat ke svým dětem, ale i jak se budou chovat k sobě navzájem.

Každý člověk vstupuje do manželství s radostí, nadějí a pozitivními vyhlídkami. V neposlední řadě je to ovšem láska, která podněcuje takové kroky

v životě. Bez lásky by život neměl tu pravou hodnotu. V mnoha případech se ale nestává, že by intenzivní zamilovanost vydržela se stejnou intenzitou celý život. Proto by mělo být manželství uvážlivě založené i na jiných hodnotách, ze kterých budou moci manželé těžit, až ustoupí zamilovanost. Další věcí je také to, že mnoho lidí dnes nerozezná a neumí rozvíjet tu pravou čistou lásku, která je ve své podstatě svobodná, dává partnerovi volnost a akceptuje ho takového jaký je i s jeho vadami, kterých si je vědoma. Toto by manželé měli brát v potaz. Měli by umět milovat a ke svému milovanému se také správně chovat. Když se k sobě manželé nechovají s úctou a láskou vede to k rozvodu. Rozvod je velmi nežádoucí jev, zvláště pro děti. Proto by manželství mělo být velice uvážené, aby se dalo předcházet nepříjemnostem jako jsou rozvody.

Rodiče slouží jako model pro své děti. Ve své knize o rodině toto tvrdí i Virginia Satirová: *„Lidé si často vybudují manželství podobná manželstvím svých rodičů – ne kvůli dědičnosti, jednoduše se řídí určitým rodinným modelem.“*⁶ O důležitosti rodičovského příkladu pro budoucí život dětí není třeba pochybovat. Rodiče jsou zkrátka zahradníky životů svých potomků. Předávají svým dětem vzorce a modely chování a základy, na kterých si děti vystaví své morální hodnoty. To, jak se k sobě manželé chovají považují jejich děti samozřejmě za správné. Děti vnímají velmi silně jednání svých rodičů a tím intenzivněji, čím jsou mladší.

Manželé by si především měli vážit jeden druhého a chovat se k sobě s jakousi úctou a respektovat se. Protože to, jak se k sobě manželé chovají přebírají do života i jejich děti a chovají se stejně k okolí. Rodiče jsou svým dětem příkladem v každém případě. Záleží jen na nich a na jejich osobnostech, zda to je příklad špatný či dobrý.

⁶ Satir, V. *Knihy o rodině*, str. 134

2. 5. Současná rodina

Současnou rodinou myslím soudobou rodinu z českého prostředí, a to v době po revoluci. Za minulého režimu nebyla tak vysoká rozvodovost jako dnes a rodiny byly semknutější a pevnější. (Tomu se dělo i proto, že v rodině nacházeli její členové jakýsi azyl a zázemí před nepřízní doby.) Na tento názor není třeba žádných statistik, to bylo a je evidentní. V dnešní době, s počátkem nového tisíciletí se cítí lidé svobodnější a myslím, že v instituci manželství a rodiny nevidí až takovou důležitost jako by si tyto pojmy zasloužily.

Řada autorů se snaží vysvětlit současnou situaci rodiny jako její krizi. Toto tvrzení zdůvodňují řadou demografických ukazatelů jako je vysoká rozvodovost, zvyšující se počty dětí narozených mimo manželství, neúplných rodin apod. Dále se také zvyšují počty týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí, počty maladaptovaných, je vysoká sebevražednost dětí a mladistvých i vysoká kriminalita a další společensky nežádoucí jevy, o kterých se můžeme dozvědět denně už jen z televizních zpráv, které jsou takovými informacemi zahlceny.

Rovněž je zdůrazňována nepříznivá ekonomická situace mladých rodin, jak ji nyní zažíváme všichni v důsledku hospodářské krize. Především je u mladých rodin problém s bytovou situací a (ne)zaměstnaností. Dnešní mladé rodiny se také potýkají s narušením tradičních forem rodinného soužití a upuštění od klasické dominantní role muže, na relativní ekonomickou samostatnost žen. Zdá se také být vyšší frekvence mimomanželských sexuálních vztahů a nadměrná tolerance k nim, nedostatek opravdové lásky, náboženského cítění apod.⁷

Přes všechny tyto skutečnosti i řadu dalších, které nejsou uvedeny, existuje mnoho přesvědčení, že nejde o krizi rodiny, nýbrž o její adaptační proces, a to často ve velmi složitých a náročných podmínkách. Svědčí o tom ostatně i schopnost naší rodiny odolávat útokům proti ní, kterou vedl minulý režim, zvláště ve svých počátcích. Nakonec ji i svým způsobem zpevnil a stmelil,

⁷ Dunovský, J. *Dítě a poruchy rodiny*

především odklonem do její intimity a vlastně i posilováním její obranyschopnosti proti nátlaku zvenčí.

Výzkumy rodiny započaté během Mezinárodního roku rodiny 1994 potvrdily, že v rodinách v posledních čtyřech letech výrazně ubylo společného času, a to zejména v rodinách s dětmi, kde úbytek času trápí 60 % rodičů. O to více záleží na kvalitě společných chvil a na tom, jak společný čas rodiče s dětmi tráví. To, že v rodinách ubývá společně tráveného času a společné činnosti platí stále. Chronický nedostatek času, který je daní dnešní doby předznamenává v řadě rodin terén psychické subdeprivace. Mnoha rodičům chybí potřebná duševní a duchovní výbava a komunikační dovednosti, které by jim usnadnily smysluplné a oboustranně radostné trávení společného času s dětmi. A tak v rodině mnohdy začíná destrukce přirozeného světa dětí, která se může promítnout v řadě psychických poruch a v jejich přítomném i budoucím jednání. O to naléhavěji pak zaznívá memento profesora Heluse, že *„ohrožené dítě potenciálně ohrožuje svět... může vyrůst v člověka, který se nejen nebude podílet na stavbě světa, protože se tomu nenaučil, ale který se učiní zkárou tohoto světa, poněvadž ho nenávidí za všechny křivdy, které mu způsobil.“*

3. Výchova k pravým hodnotám

Rodina a její prostředí je pro člověka velmi důležité, stejně jako zkušenosti, které nabírá od ostatních lidí a z různých situací. Ovšem s tím se pojí i téma výchovy a vštěpování dobrého a čestného jednání. To, jak rodiče zacházejí se svými dětmi je nejpodstatnější článek ze všech. K vývoji dítěte přispívají všechny okolnosti, které s životem souvisí, ovšem rozhodující vliv má rodičovská výchova. Ta by měla být promyšlená a uvážená, protože její důsledky se velmi těžko mění a většinou se nepodaří změnit vůbec.

3. 1. Výchovná praxe

Různé vědní disciplíny, obory a směry nám mohou radit, jak z jejich pohledu nejlépe vychovat dítě a dát mu vše, co potřebuje. Ale co opravdu potřebuje? V mnoha věcech se různé názory shodnou, ale v mnoha také ne. A kde je pravda? Kdo může objektivně a zaručeně říct, co každé dítě potřebuje ke správnému rozvoji a vývoji? Abychom toto mohli prohlásit, musíme se co nejvíce učit a inspirovat praxí.

Osvědčené a rozumné je stát se partnerem svých dětí. Pohlížet na ně jako na celistvé a krásné bytosti, které mohou být přesně takové jaké je chceme mít, protože v sobě mají neuvěřitelný potenciál. Ten se bohužel mnohdy potlačí důsledkem nesprávného přístupu. Je důležité svým dětem věřit a nechat jim určitou volnost a svobodu v rozhodování. Jak pravili staří Řekové – nechat děti růst, podporovat je, ochraňovat..., a hlavně bychom neměli zapomínat na jejich autonomii a individualitu, kterou je třeba rozvíjet.

Děti jsou velmi citlivé a berou si k srdci i to, o čem my si myslíme, že vůbec nemohou vnímat. Jsou to bystří pozorovatelé a při nějakém problému v rodině dokáží vytušit mnohem více než si myslíme. Jako příklad bych zde uvedla zkušenost mého známého. Rozváděl se, když jeho dcery zahajovaly povinnou

školní docházku. Rozvod proběhl v poklidu, rodiče se domluvili a snažili se neřešit své konflikty před dětmi. Ovšem jak to u rozvodů bývá, atmosféra je mnohdy napjatá, i když neprobíhají hádky a i dospělí lidé se musí s takovou situací nějaký čas vyrovnávat. Tento můj známý si myslel, že děti jsou uchráněny negativních dopadů a že nemohou pozorovat vzniklé neshody, ale opak byl pravdou. Dnes jsou jeho dcery už dospělé, a když se jejich otec ptal na pocity z období rozvodu, dozvěděl se, že jeho dcery jako malé holčičky vnímaly celou situaci velmi negativně a věděly a pozorovaly i věci, které před nimi rodiče tajili. Malé děti jsou neobyčejně vnímavé, proto se také rychle všemu učí a dokáží vytušit a rozpoznat mnoho z toho, co před nimi chceme skrýt.

Děti bychom měli učit svým příkladem. Ony vzhlíží k rodičům a napodobují jejich chování. Proto, když budeme dobrým člověkem, je velký předpoklad, že takovým člověkem bude i naše dítě. Když dítě provede něco špatného, měli bychom mu ukázat, že umíme odpouštět, protože v něm samém vidíme krásu a velikost člověka i přesto, co provedlo. Ukážeme mu tak svým chování, že nesoudíme a víme, že uvnitř každého člověka se skrývá nádherná duše, kterou má každý a že ho milujeme i přes tento přečin. Ale dítě by si určitě mělo uvědomit, že jeho čin byl špatný. Měli bychom mu ukázat zlo, které způsobilo a jak nám tím ublížilo, ale že jsme mu i přesto schopni odpustit pro výše uvedené důvody a připomněli mu jeho velikost. Mohli bychom více času strávit chválou, poukazováním na jeho dobré vlastnosti, připomínáním jeho vnitřní krásy a vypočítáváním jeho dobrých skutků. Protože když dítě vyrůstá v tak bezmezně dobrém prostředí, musí se stát také dobrým. Lidské světlo a pozitivní přirozená energie funguje na každého. Ovšem mnohdy musí rodiče začít u změny sama sebe. Samozřejmě bychom neměli předstírat, že nám nevhodné chování dětí nevadí. Jen jim musíme vysvětlit, proč nám jejich jednání ublížilo nebo proč bylo špatné, ale ukázat jim, že je i přesto milujeme a obdivujeme jejich vnitřní krásu a jas. Když jsem byla malá, chovala se ke mně podobně má babička. Všechno mi vysvětlovala, nikdy mě neuhodila a v každé situaci se chovala moc mile z celé hloubi její čisté a dobré duše. Mě to jako dítě vždy obměkčilo a neměla jsem vůbec chuť tropit nějaké špatnosti nebo v nich pokračovat, pokud jsem začala.

Vždy jsem cítila babiččinu dobrotu a lásku. To ona mě učila, že musím dávat pozor na to, co hledám v druhém člověku, protože vždycky najdu to, co hledám. Takže budu-li hledat to nejlepší, určitě to objevím.

V knize *Cesta pro děti*⁸ od Brandon Bays (světoznámá pokroková učitelka v oblasti léčení těla a mysli) jsem četla zajímavý příběh. Autorka píše: „ *V jednom vědeckém časopise jsem četla, že kvantoví fyzici zjistili, že myšlenky a očekávání vědců, kteří provádějí pokusy, ovlivňují fyzický výsledek výzkumu. Je neuvěřitelné, že věda dokáže pozorovat účinek myšlenek na spočitatelné výsledky. Znělo to jako sci-fi, dokud jsem nezažila něco podobného.. Dostala jsem nádhernou kytici bílých lili a růží.. Květiny rozkvétaly a bujely životem.. Jednou ráno jsem je postavila na terasu.. Po návratu z práce jsem zjistila, že se váza převrhla a voda se vylila. Lilie se ohnuly a zvadly, okraje zhnědly a okvětní plátky opadávaly. Hlavičky růží se úplně ohnuly. Rychle jsem květiny vložila do čerstvé vody.. Ještě nikdy jsem nezažila, aby růže zvedla už jednou ohnutý květ.. Ráno jsem rosila ubohé květiny, které vypadaly jako bez života, jako by vůbec nemohly sát vodu.. Docházelo mi, že odpoledne budu muset celou kytici vyhodit, než začne hnit. Pozorovala jsem květy a cítila se dojatá jejich křehkou krásou. Uvědomila jsem si, jak nádherným vyjádřením přírody jsou. Posadila jsem se k nim a vnitřně jsem jim začala děkovat za nádheru, kterou mi během několika posledních dní přinesly. Chválila jsem jejich skvělost a obdivovala jejich jemné rýhování a barevné odstíny. Docela jsem se ztratila ve snění o vděčnosti, že mi bylo dovoleno pozorovat takovou krásu.. Odešla jsem do práce s pocitem naplnění.. Pozdě odpoledne jsem byla svědkem zázraku. Růže nějakým způsobem zvedly své těžké květy a hrdě a vzpřímeně předváděly svou smyslnou krásu. Lilie se narovnaly, a přestože je nyní zdobily hnědé okraje, stály tam silné, zářivé a bující životem! Bylo to neuvěřitelné, ale stalo se to.. Milovala jsem květiny po celý svůj život, ale za celá ta léta jsem neviděla, že by růže zvedla hlavičku anebo že by se zvadlá lilie vzpamatovala. Květiny vznešeně kvetly ještě dalších pět dní... Jestliže několik okamžiků vznešené chvály a obdivu přivede květiny zpět k životu, co to může udělat s našimi dětmi? Naše děti jsou stejné jako ty květiny – kdykoliv se*

⁸ Bays, B. *Cesta pro děti*, str. 93

zastavíme, chválíme je a obdivujeme, vjede do nich nový život a kypí úžasnou krásou. Když je obklopujeme láskou, jejich potenciál vykvete a jejich duše zazáří.. Opravdu můžeme být zahradníky v životech našich dětí. Naše láska je vodou, kterou pijí, vzduchem, který dýchají..“

Takto nádherně se dá vyjádřit, jak může být důležité a prospěšné zahrnovat naše děti nekonečnou láskou. Naši lásku tvoří obětí, pohlazení, chvála a obdiv. Vskutku, ze všech našich darů je láska darem největším.

3. 2. Výchova milující, ale přísná

Samozřejmě je nutné naučit děti nějakému řádu, povinnostem a zodpovědnosti. Realita je někdy tvrdá a svět neúprosný, proto je dobré na to děti připravit, naučit je si poradit. Již v kojeneckém období dítě zakouší osamělost, neutěšenost a hlad, což je důkaz neúprosné reality, která přináší nepohodlí. Jsou tady ale rodiče, aby zajistili kýžené pohodlí – krmí, ošetřují a utěšují dítě.

V batolecím období je načase zavést kázeň a pořádek, naučit dítě reagovat na zákazy, láskyplně omezovat otevřený vzdor a odpor a zamezovat záchvaty vzteku a nepatřičné výrazy agrese, pokud se objeví.⁹ Dítě už můžeme učit společenským návykům, jako jsou zvyklosti při stolování, prosit a děkovat a chodit na toaletu. Zároveň však musíme mít pochopení pro nezralost našeho dítěte, mít s ním trpělivost. Když ho potrestáme, je dobré jej utěšit, aby neztratilo kontakt s naším soucitem a láskou, které musejí být vždy na zřeteli. Vymezujeme mu hranice, ale zároveň dáváme dostatek svobody pro rozvoj.

Když přijde období školky a školy, je dobré stanovit pravidla, která dítě chrání před nebezpečím, protože se více začíná pohybovat bez naší ochrany. Učíme dítě stále větší zodpovědnosti, což vyžaduje vyvozovat důsledky z neposlušnosti či neplnění povinností. Dítě už je připraveno také na osvojení složitějších společenských návyků, zásadám slušného chování a jednání s druhými lidmi. Je nezbytné rozvíjet poznávací schopnosti dítěte, povzbuzovat je v učení se novým

⁹ Nečejevová, V. G. a kol. *Mravní výchova dětí předškolního věku.*

věcem a starat se dítěti o nové zážitky a zkušenosti. Musíme chápat jeho neúspěch a mít trpělivost („žádný učený z nebe nespadl“). Dáváme najevo dítěti odpuštění a poskytujeme zaslouženou svobodu.

Je nutné stanovit nějaká pravidla a meze. Správný rodič by měl být milující a spravedlivý, laskavý a pravdomluvný. Měl by dítě vychovávat v nějakém řádu a učit je nést zodpovědnost za své činy. Výchova by měla být samozřejmě přísná, ale jak už bylo několikrát řečeno: upřímná láska koná divy, takže když dítě bude mít na zřeteli rodičovskou lásku, bude přijímat přísnost lépe a nebude jí potřeba tolik. Láska je pro rozvoj charakteru nezbytná, ale sama to nezvládne. Nestačí jen, když se dítě cítí v bezpečí a milováno. Potřebuje rovněž znát pravdu o své zodpovědnosti a o povinnostech v životě, aby se jim učilo, vykonávalo je a přijalo za vlastní. Neméně důležitá je již zmiňovaná svoboda. Svoboda umožňuje dětem zkoušet svá rozhodnutí na sobě samých. Nestačí znát pravidla. Děti by měly mít svobodu pravidla porušit.¹⁰ Člověk se nejlépe učí vlastními zkušenostmi. (Neznamená to však dát jim naprostou volnost. Pokud jde o bezpečí dítěte, svoboda jde stranou.) A dítě, které nemá svobodu zavrhnout rodičovská pravidla, žije ve strachu a takový strach neslučuje s upřímnou láskou, protože „dokonalá láska strach zahání“ (1 J 4, 18).

Existuje samozřejmě i přísná láska, ne jen něžná. Pokud chceme své dítě dobře vychovat, měli bychom se naučit kombinaci obou v dostatečné míře. Něžná láska se chová laskavě, srdečně, velkoryse, věnuje dítěti dostatek času a je velmi vlídná. Naproti tomu přísná láska stanovuje pravidla a trvá na jejich dodržování, ale bez hněvu, vzteku, ústupků, ale s laskavostí. Je přátelská a spravedlivá. Jedná vždy pro dobro dítěte, i když jemu se to pokaždé nemusí líbit.

3. 3. Síla lásky a jejích důkazů

Neměli bychom podceňovat ukazování a dokazování lásky svým dětem, abychom s nimi neztratili jakýsi láskyplný kontakt. To, jak své děti milujeme a jak nám na nich záleží, můžeme dokazovat dotyky, pochvalou a tím, že jim budeme ukazovat,

¹⁰ Cloud, H., Townsend, J. *Jak vychovat báječné děti?*, str. 80

že je pro nás důležitý jejich názor, pocity a také tím, že budeme své děti respektovat. Mnoho dětí dnes necítí, že by je rodiče upřímně milovali. Přesto jsem se setkala jen s málo rodiči, jejichž láska k dětem nebyla opravdová. Proto neopomínejme důkazy lásky. Projevujeme a dokazujeme svým dětem lásku a náklonnost nejen, když nějakým způsobem vynikají nebo si to podle nás zaslouží, ale i zdánlivě bezdůvodně.

Děti jsou citlivé bytosti, které prostřednictvím citů i komunikují. Čím jsou děti menší, tím více komunikují tímto způsobem. Stejně tak, jak jsem uvedla již dříve, děti dokáží odhalit a rozpoznat naše city, i kdybychom je před nimi chtěli utajit. V tomto směru jsou malé děti velmi vnímavé. Podle toho, jak jednáme, dokáží mnohdy přesně rozpoznat, co cítíme. Proto bychom měli jednat v souladu s naší láskou, aby ji z nás děti mohly cítit a dobře ji rozpoznat. Jak praví Bible: „Dítky, nemilujte pouhým slovem, ale opravdovým činem.“ (1. J 3, 18)

Je velmi důležité ukázat dětem lásku, aby ony samy uměly opravdu milovat. „Lásku můžeme dítěti projevovat čtyřmi způsoby: kontaktem očima, fyzickým kontaktem, soustředěnou pozorností a kázní.“¹¹ Při komunikaci je velmi důležité dívat se druhému do očí. Ukazujeme tak, že si ho vážíme a vnímáme ho a z pohledu a výrazu obličeje se dají vyčíst lidské úmysly. A zvláště děti s jejich citlivostí dokáží dobře vnímat, co se v našich očích zračí. Nejvíce by z nich měly vyčíst čisté a láskyplné úmysly. Kontakt očima fyzický kontakt by měly být součástí našeho každodenního jednání s dětmi. O síle a účinnosti fyzického kontaktu je zbytečné hovořit, jeho úloha je více než jasná. I pro dospělé lidi je dotek druhého člověka velmi důležitý a tím spíše pro děti. Malé dítě velice potřebuje rodičovskou náruč, laskání, mazlení, objímání, líbání, aby se cítilo v bezpečí a milováno. Opomíjet by se neměla ani soustředěná pozornost, která by měla být věnována každému našemu dítěti zvlášť. Tento projev lásky je ale pro většinu dospělých problémem, protože vyžaduje více času, než pohled nebo dotyk. A v dnešní době, kdy „čas jsou peníze“, je pro většinu rodičů těžký úkol udělat si dostatek času na svého potomka. Soustředěná pozornost znamená věnovat se dítěti takovým způsobem, že nemyslíme na nic jiného a probouzíme

¹¹ Campbell, R. Potřebuji tvou lásku, str. 34

v dítěti pocit, že je v očích svých rodičů nejdůležitějším tvorem na světě. Dítě by mělo mít pocit jedinečnosti. S tím je spojeno i opravdové naslouchání svému dítěti. Mnoho rodičů ani neví, jak je důležité takovou pozornost dítěti věnovat. Nemluvě o rodičích, kteří přicházejí z práce večer a jsou tak unaveni, že dětem ztěží podepíší úkoly. Někteří rodiče svou pozornost nahrazují různými dárky, ale ta se žádnou věcí nahradit nedá. Proto si udělejme čas na naše děti, ony nás potřebují! S láskou souvisí i vyžadování kázně. Této problematice jsem se věnovala v předchozí kapitole. Jen připomenu, že dítě musí mít neustále na zřeteli, jak je milováno a pak bude daleko lépe projevovat kázeň. Nechá se od rodičů vést a neklade žádné překážky, protože jim věří. Kázeň dokazuje, jak nám na dítěti záleží.

Téměř každý člověk miluje své dítě. Někteří lidé však nepovažují za podstatné tuto svou lásku dětem projevovat. Věřte, že je to velmi podstatné. Všechny výše popsané projevy lásky jsou pro děti velmi důležité pro jejich zdravý vývoj a žádný z nich by se neměl opomínat.

ZÁVĚR

Nesmírný zázrak se skrývá v početí člověka. Z téměř neviditelného embrya se vyvine lidská osobnost, což je nejpozoruhodnější výtvar na světě. Právě početím začíná lidská cesta individuálního vývoje, kterou provází mnoho determinujících faktorů. Při narození je člověk neschopen sám uspokojit nejelementárnější potřeby, ale postupně se proměňuje v myslící bytost, která může vědomě měnit přírodu i společnost. Proto by měl být utvářen v co nejlepších podmínkách, aby mu nebylo vlastní ničit, ale tvořit. Aby si člověk uvědomil, že má tu moc.

Má-li být člověk úspěšný a plnohodnotný, je nezbytné, aby byly uspokojeny jeho základní fyzické, ale hlavně psychické potřeby. Tou nejpodstatnější je potřeba bezpečí a jistoty. Každý vědní obor, ale i žitá praxe se shodnou na nesmírné důležitosti uspokojení této potřeby pro dítě. Jejím neuspokojením může nastat destrukce lidského charakteru a vznik psychických potíží až nemocí. Dítě musí mít uspokojenu každou potřebu, aby jeho vývoj probíhal bez problémů a přirozeně tak, jak má.

Také jsme se dozvěděli, že nejdůležitějším faktorem, který ovlivňuje jeho vývoj je rodič. Rodiče jsou pro dítě vzorem a celým jeho světem v raném dětství. Jsou to lidé, se kterými je nejvíce v kontaktu a kteří uspokojují jeho potřeby a starají se o něj a hlavně ho milují (nebo by alespoň toto měli dělat, ale ne vždy je to pravidlem). Proto kdyby se rodič snažil o cílenou výchovu, ale sám by se choval odlišně, tedy nešel tím samým příkladem, nebude úspěšný, protože dítě se přizpůsobí chování rodiče a převezme ho v dosti značné míře. Samozřejmě životní okolnosti a události člověka formují dále, ale stále je nejvíce ovlivněn základem z dětství. Jako každá stavba, která je stabilní podle toho, jak jsou kvalitní její základy.

Při výchově dítěte je také velmi nezbytná svoboda. Rodič by měl dítě podporovat, usměrňovat, udávat mu řád, ale ptát se na jeho názor, pocity a dojmy. Rodič by neměl jen slepě rozkazovat a vyžadovat poslušnost. Je důležité být zahradníky v životě svých dětí. Podporovat je, dávat jim informace, živit jejich fantazii, ale nechat je svobodně se rozhodovat a pozorovat důsledky jejich

rozhodnutí. Tak děti získají vlastní zkušenosti a ty jsou nejlepším učitelem. Děti jsou zvědavé, plné naděje, radosti, nespoutanosti a to jim dospělí nesmí brát. Stačí, že jim to mnohdy vezmou události života. Děti by měly mít možnost žít radostně v míru, hrát si, učit se a přiměřeně pracovat – nejlépe formou hry. Měly by mít možnost rozvíjet se, rozšiřovat své perspektivy a získávat nové zkušenosti. Z výchovného hlediska je důležité dítě vést a usměrňovat, ale také mu ponechat svobodu při vykonávání činností. Je to velmi důležité pro rozvoj jeho tvůrčích sil a vlastností, což je jedna z nejpodstatnějších charakteristik člověka.

Myslím, že jedno z nejpodstatnějších výchovných pravidel, které bych chtěla vyzdvihnout zní: Co nechceš, aby ti ostatní dělali, nečiň ty jim! Toto pravidlo učí respektu a úctě k druhému člověku, což je nejdůležitější kapitál pro život. Učí nás mít ostatní lidi v takové úctě, jako bychom měli mít sebe samé. Souvisí to také s tím, že by rodiče měli učit své děti, aby se milovali, měly se rády, protože, kdo nemiluje zdravě sám sebe, nemůže milovat ani ostatní lidi a toto pořekadlo by nemělo správný význam. Člověk, který se nemá rád, tak si ubližuje a ubližuje-li sobě, udělá to s klidným svědomím i ostatním. Samozřejmě nemá na tomto místě na mysli egoistickou sebelásku, ale Lásku jako hlavní předpoklad lidství. Lásku, která je světlou energií, která může tvořit zázraky a jen člověk je takové lásky schopen. Je to láska pomáhající, soucitná, vidící v každém to dobré – to božské.

Výchova dětí je během na dlouhou trať. Rozhodnutí pořídít si potomka by mělo být promyšlené, protože, když už děťátko máme je to závazek na velmi dlouhou dobu. Měli bychom si být jisti, že v sobě máme dostatek zodpovědnosti a lásky pro tohoto tvorečka. Výchova je nesmírně důležitá a neměla by se podceňovat, jak jsme se také dozvěděli v předchozím textu. Je jasné, že názorů a návodů na správnou výchovu má každý mnoho, ale k žádnému by se neměl člověk slepě upínat. Nejlepší je zdravá kombinace. Osobně bych rodičům radila inspirovat se náboženským pohledem na výchovu, konkrétně křesťanským, protože v tomto náboženství je mnoho moudrosti (samozřejmě všechna náboženství naplňuje moudrost, ale křesťanství je naší mentalitě nejbližší). Mnohdy by jen stačilo, kdyby se ve spěchu všedních dní člověk zklidnil a naslouchal svému nitru, protože odsud může slyšet Boha. A Bůh je tím

nejlepším rodičem pro každé ze svých dětí a výborným příkladem pro nás všechny.

Závěrem bych řekla asi tolik, že stačí poslouchat své srdce a poznáte, co je správné. A ještě jednou bych závěrem vyzdvihla bezpodmínečnou lásku, kterou bychom měli cítit ke svým dětem a na jejím základě uskutečňovat výchovu. „Láska je trpělivá, laskavá, nezávidí, láska se nevychloubá a není domýšlivá. Láska nejedná nečestně, nehledá svůj prospěch, nedá se vydráždit, nepočítá křivdy. Nemá radost ze špatnosti, ale vždycky se raduje z pravdy. Ať se děje cokoliv, láska vydrží, láska věří, láska má naději, láska vytrvá.“ (1. K 13, 4 – 7)

SEZNAM LITERATURY:

BAYS, B. *Cesta pro děti*. Přel. P. Kubešová. Praha : EMINENT, 2007. ISBN 978-80-7281-301-8.

CAMPBELL, R. *Potřebuji tvou lásku*. Přel. M. a P. Holekovi. Praha : NÁVRAT DOMŮ, 1992. ISBN 80-85495-11-2.

CLOUD, H., TOWNSEND, J. *Jak vychovat báječné děti?* Přel. K. Štičková. Praha : NÁVRAT DOMŮ, 2002. ISBN 80-7255-049-7.

DUNOVSKÝ, J. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha : AVICENUM, 1986.

EYRE, L., EYRE R. *Jak naučit děti hodnotám*. Přel. L. Dvořák. Praha : PORTÁL, 2000. ISBN 80-7178-360-9.

HANZOVÁ, M., KODÝM, M., KREMLIČKOVÁ, M. *Práva a povinnosti našich dětí*. Praha : Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-7187-007-2.

HELUS, Z. *Vyznat se v dětech*. 2. rozšířené vydání. Praha : SPN, 1987.

LOCKE, J. *O výchově*. Praha : SPN, 1984.

MASARYK, T. G. M. *O škole a vzdělání*. Praha : SPN, 1990. ISBN 80-04-25554-X.

MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. 2. vydání. Praha : PORTÁL, 1995. ISBN 80-7178-058-8.

MICHÁLEK, J. *Topologie výchovy*. Praha : OIKOYMENH, 1996. ISBN 80-86005-01-1.

NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie*. Praha : ACADEMIA, 2005, s. 119-128, 243-256, 234-242. ISBN 80-200-0993-0.

NEČEJEVOVÁ, V. G. a kol. *Mravní výchova dětí předškolního věku*. Přel. M. Fottová. Praha : SPN, 1976.

SATIR, V. *Knih o rodině*. Přel. J. Šolcová a V. Lišková. Praha : PRÁH, 1994. ISBN 80-901325-0-2.

SCHAEFFEROVÁ, E. *Co je rodina?* Přel. E. Hoznauerová. Praha : NÁVRAT DOMŮ, 1995. ISBN 80-85495-41-4.

TUGENDHAT, E. *Tři přednášky o problémech etiky*. Přel. M. Nekula. Praha : MLADÁ FRONTA, 1998. ISBN 80-204-0744-8.

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-009-5.

Dokumenty 2. vatikánského koncilu. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-089-3.

Z promluvy Benedikta XVI. "Rodina a křesťanské společenství", Bazilika sv. Jana v Lateráně, 6. července 2005. Překlad Národní centrum pro rodinu ve sborníku [Předávání víry v rodině](#) - témata k reflexi a rozhovorům pro přípravu na V. světové setkání rodin ve Valencii, 1.–9. července 2006, Brno 2006. Dostupné na www.cpr.apha.cz/papez-o-manzelstvi-a-rodine-v-dejinach-spasy/

ABSTRAKT

STIFTEROVÁ, J. *Výchovou k opravdovému lidství. Důležitost rodiny pro utváření charakteru člověka*. České Budějovice 2009. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra teologické etiky, sociální etiky a etického vzdělávání. Vedoucí práce J. Šrajer.

Klíčová slova: výchova, rodina, manželství, hodnoty, morálka, charakter, křesťanská etika

Práce se zabývá utvářením lidské osobnosti a jejího charakteru, zejména v průběhu dětství a zčásti i dospívání a dospělosti.

První část mapuje jednotlivé fáze vyspívání člověka k pravým morálním hodnotám, což trvá mnohdy i celý život. Druhá část se zabývá rodinou, vztahy v ní a její důležitostí pro vývoj osobnosti člověka vůbec. Třetí část je zamyšlením nad výchovou a jejím praktickým použitím tak, aby vedla k celkovému morálnímu vyvrání lidské osobnosti.

Práce by měla nahlížet na vývoj člověka z hlediska utváření správných morálních hodnot tak, aby jedinec vyspěl v charakterního a čestného člověka. K tomu je zapotřebí dobrého příkladu rodičů, zajištění všech fyzických i psychických potřeb dítěte, včetně potřeby ze všech nejdůležitější – lásky.

Abstract

Reaching the real humanity through upbringing: the importance of family in developing a human character

Key words: upbringing, family, marriage, values, morals, karakter, Christian ethics

The work deals with questions of development of human personality and its characteristics, namely during childhood, teenage years and in adulthood.

The first part of work concentrates on specific periods of maturing into real person‘ with all of its positive values, which can mean a life - long process in many cases. The second part concentrates on the family, family relationships and their importance in development of human personality in general. The third part deals with upbringing and its practical use in helping to reach overall moral growth of human personality.

The work should oversee human development and development of good human moral values in person. In order to reach this, I raise the importance of good family examples and upbringing as well as other psychological and physical needs, including the most important – love.